

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

37.
KAZI SONUÇLARI
TOPLANTISI
3. CİLT

11 - 15 MAYIS 2015
ERZURUM

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın No: 3474-3
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayın No: 171-3

YAYINA HAZIRLAYAN
Dr. Adil ZME

11-15 Mayıs 2015 tarihlerinde gerçekleřtirilen
37. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu,
Erzurum Atatürk niversitesi'nin katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

Kapak ve Uygulama
Yusuf KOŐAR

ISSN: 1017-7655

Kapak Fotoęrafı: *Serdar AYBEK*
Metropolis, 2014 Yılı alışmaları

Not : Kazı raporları, dil ve yazım açısından Dr. Adil zme tarafından denetlenmiştir.
Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

İsmail Aygl Ofset Matbaacılık San. Tic. Ltd. şti.
Tel: 0312 310 59 95
ANKARA-2016

2014 YILI PRIENE ÇALIŞMALARI

Hasibe İslam AKAT*
İbrahim Hakan MERT
Axel FILGES

Öncelikle, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne 2014 yılında Priene kazı ve araştırmalarına verdiği izin ve destekten dolayı teşekkürlerimizi arz ediyoruz. Priene'de 2014 yılı çalışmaları Milet Müze Müdürlüğü başkanlığında gerçekleştirilmiştir. Müze Müdür Vekili sayın Hasibe İslam Akat ve tüm müze personeline Priene kazı ve araştırmalarına sağladıkları her türlü katkı ve uyumlu çalışmalarından dolayı içten teşekkürlerimizi sunuyoruz. Ören yerindeki çalışmalar 04 Ağustos ila 12 Eylül 2014 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Roma Hamamındaki onarım, sağlamlaştırma ve restorasyon çalışmaları ise 01 Temmuz'dan 07 Kasım 2014 tarihine kadar dört ay süreyle devam etmiştir. Roma Hamamındaki çalışmalara sağladığı mali kaynaktan dolayı Alman Arkeoloji Enstitüsüne çok teşekkür ederiz. Priene kazısına 2014 yılından itibaren Söke Kaymakamlığı ve Söke Belediye Başkanlığı da malzeme yardımı ve teknik destek vermeye başlamıştır. Bu katkılarından dolayı, kaymakam sayın Mehmet Demirezer ve Belediye Başkanı sayın Süleyman Toyran'ın şahsında ilgili kurumlara teşekkürü bir borç biliyoruz. Ören yerine dikmeye devam ettiğimiz bilgilendirme levhalarının maliyeti ise Frankfurt Üniversitesi tarafından karşılanmıştır.

Arkeolojik kazı ve araştırmaların bilimsel danışmanlığını Prof. Dr. İbrahim Hakan Mert ve Doç. Dr. Axel Filges üstlenmişlerdir. Çalışmalara değişik

* Hasibe İSLAM AKAT, Milet Müzesi Müdürlüğü, Didim-Aydın/TÜRKİYE.
Prof. Dr. İbrahim Hakan MERT, Uludağ Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 16059 Bursa/TÜRKİYE.
PD Dr. Axel FILGES, Goethe-Universität, Institut für Archäologische Wissenschaften, Vorderasiatische und Klassische Archäologie, Hauspostfach 146, Norbert-Wollheim Platz, 1, D-60629 Frankfurt am Main/ALMANYA.

kurum ve üniversitelerden toplam 22 bilim adamı, öğrenci ve restoratör katılmıştır. Priene civarından 26 işçi çalıştırılmıştır.

Bursa Uludağ ve Frankfurt Goethe Üniversiteleri arasında 2014 yılında imzalanan bilimsel işbirliği sözleşmesi sonrasında, Priene'deki Türk - Alman ortak çalışmaları daha da yoğunlaştırılmıştır. Prof. Dr. Wulf Raeck'in 14 yıl süren kazı başkanlığının ardından, Milet Müzesi'nin resmi yönetimi altında iki uluslu işbirliğinden oluşan yeni bir çalışma dönemi başlamıştır.

Bu sayede 2014 kampanyasından itibaren küçük buluntu deposu ve açmalarda Türkçe ve Almanca konuşulmasından başka, buluntu kartları ve açma belgeleme formları da çift dilli basılıp doldurulmaya başlanmıştır. Her iki üniversitenin ekipleri karşılıklı olarak birbirlerinin uzmanlık alanlarından faydalanmaktadır.

Priene 2014 üç alanda gerçekleştirilmiştir. : 1. Athena Caddesi Teras Duvarı; 2. Roma Hamamı; 3. Gıda Pazarı Alanı (Resim: 1).

Aşağıda bu alanlardaki çalışmaları ayrı başlıklar halinde özetlenmektedir.

1. Athena Caddesi Teras Duvarı Çalışma Alanı

Bu bölgede, Genel Müdürlüğün talimatları doğrultusunda, kuzeyden gelen toprağın baskısı karşısında mukavemetini kaybetmiş ve yoldan geçen ziyaretçiler için hayati tehlike oluşturan geç Roma dönemi duvarının sökülme işlemine devam edilmiştir. Bu işleme yaklaşık 8 m. uzunluğundaki duvar boyunca yükseklik 1 m'ye ininceye kadar devam edilmiştir. Bu aşamada öndeki duvara basınç oluşturan toprak dolgu da alınmıştır. Çalışmalar esnasında dolgu toprağın içerisinde yoğun seramik ve küçük buluntulara rastlanmıştır. Söz konusu küçük buluntuların değerlendirilmesine göre, dolgunun İ. Ö. 1. yüzyılda daha yüksek bir seviye oluşturmak için buraya doldurulduğu ortaya çıkmıştır. (Resim: 2)

Çalışmaların ilerleyen aşamasında ise, dolgu toprak alındıktan sonra en alta iki Hellenistik mekâna ait Kuzey-Güney yönlü duvarlara rastlanılmıştır. (Resim: 3) Hellenistik zemin altında ise mermerden yumurta formunda bir küvet ve su boruları gün yüzüne çıkmıştır. Buradaki su sisteminin fonksiyonu ise henüz bilinmemektedir. (Resim: 4)

Bu sonuçlardan sonra, eğer Kültür ve Turizm Bakanlığı da uygun bulursa, söz konusu alanı öncelikle arkadaki duvarlara kadar açmak istiyoruz. Daha sonra ise, bu bölgeyi alanın mimarisine uygun bir çatı örtüsü ile kapatıp, ziyaretçileri bilgilendirmeye yönelik karşılama merkezi olarak düzenlemek istiyoruz. Söz konusu alan bu fonksiyon için çok uygun bir özellikte ve konumdadır, çünkü burası ziyaretçi güzergahının başında yer almaktadır. Bu konuyla ilgili kazı heyetinin talebi bir yazıyla Milet Müze Müdürlüğü tarafından Genel Müdürlüğe ve Aydın Kültür Varlıkları Koruma Kuruluna arz edilmiştir. (Resim: 5)

Athena caddesi teras duvarındaki çalışmalar Mainz Johannes Gutenberg Üniversitesi'nden Florian Schimpf ve Bursa Uludağ Üniversitesi'nden Burak Tepe'nin denetiminde 4 işçi ile yürütülmüştür.

2. Roma Hamamı Yapı Kısım 1'deki Kazı, Onarım ve Restorasyon Çalışmaları

2014 yılında Priene'de en uzun ve en yoğun çalışılan proje, Roma Hamam yapısının restorasyonu ve sağlamlaştırması olmuştur. Buradaki restorasyon çalışmaları mimarlar Nihan Karaman ve Andreas Hoffschildt denetiminde yürütülmüştür. Arkeolojik açma yönetimi ve dokümantasyon ise Dr. Axel Filges ve Miguel Ximénez-Carillo tarafından gerçekleştirilmiştir.

Öncelikle, Priene'deki Roma hamamının korunması ve sağlamlaştırılması için iki aşamalı, iki kampanyaya yayılacak bir çalışma planlanmıştır. Birinci aşamada, hamam kalıntısının yıkılma tehlikesinin yoğun olduğu doğu taraftaki "Roma Hamamı Yapı Kısım 1" adı verilen kesimde 2014 yılında mümkün olduğunca geniş kapsamlı bir çalışma yapılmıştır. Gelecek 2015 yılı kampanyasında ise batıdaki "Yapı Kısım 2"de çalışılması planlanmaktadır (Resim: 6).

Bu bölgede sürdürülen çalışmaların amacı, "Roma Hamamı"nın bugün görülebilen mimari kalıntılarının yapı strüktürlerinin statik durumunu araştırmak ve gerekli konservasyon çalışmalarını gerçekleştirmektir. Hamam yapısında sağlamlaştırma çalışmalarına başlayabilmek için öncelikle yaklaşık 200 m3 toprağın alınması gerekiyordu. Buradaki arkeolojik kazıların tamamlanmasıyla iki önemli sonuca ulaşılmıştır:

Hamam yapısının güney bitişindeki Hellenistik dönem Gymnasion'unun bazı duvarları üzerine erken Roma İmparatorluk döneminde hamam yapısı inşa edilmiştir.

Bizans döneminde hamam yapısının fonksiyonu değiştirilmiş ve bu bağlamda yeni duvarlar ve zemin ilave edilmiştir. Ayrıca eski duvarlara kısmen yeni geçişler ve kapılar açılmıştır. Roma hamamının çalışılacak alanı ve yapılarında sağlamlaştırmaya ihtiyaç duyulduğu için öncelikle kuzey ve güney tarafta yıkılma ve çökme tehlikesi gösteren duvar, tonoz ve niş gibi kısımlarda ahşap kalas ve dikmelerle geçici destekleme önlemleri alınmıştır. Bu ön hazırlık çalışmaları kapsamında aynı zamanda mimari çalışmalar için çevre hazırlanmış, yapı açığa çıkarılmış ve temizlik faaliyetleri yürütülmüştür.

Yapıda uygulanan restorasyon prensipleri kısaca şu şekilde özetlenebilir:

a) Restorasyon çalışmaları yapılırken yapıdan gelen tüm bilgilere sadık kalınarak, statik rapor sürekli dikkate alınmıştır (Resim: 7) Farklı evrelerde yapılmış ekleme ve çıkarmalar, erken dönem geç dönem mimari elemanlar, birleşim noktaları ve detayları olduğu gibi bırakılmış tamamlamalarda da bu izlere titizlikle dikkat edilmiştir.

b) Yapıda restorasyon uygulanan yerlerin kolay fark edilmesini sağlamak amacıyla yeni duvar örgüsü yapılırken özgün yüzeyden 3 cm. içeriden başlanılmıştır.

c) Duvarlardaki çalışmalarda, hamamda kaldırılan moloz içerisinde bulunan uygun kesme ve kırık taşlar kullanılmıştır. Duvar harcı olarak katkı maddeleriyle renkçe ^orijinaline benzer hale getirilmiş kireçli harç veya kireç-çimento harcı (statik açıdan gerekli yerlerde) kullanılmıştır.

d) Açıkta olmaları nedeniyle duvar tepeleri özellikle hava koşullarının olumsuz etkisine maruz kalmıştır. Pek çok yerde taş örgüde çözümler olmuş ve taşlar bağlandıkları yerden kopmuştur. Açıkta olan duvar tepelerinden duvar örgülerinin içine su sızmakta ve bu da daha alttaki duvar kesimlerinin bozulmasına yol açmaktadır. Bu nedenle de duvar tepelerinin "capping" (şapkalama) tabir edilen yöntemle kapsamlı bir biçimde sağlamlaştırılması gerekmiştir. Duvar cidarları ile iç dolgusu üstüne sağlam harç derzleri hazırlanmış ve bu işlem sırasında düzenli su akışı sağlanmıştır.

Uygulamada ise özellikle şu hususlara dikkat edilmiştir;

a) Uygulama alanı ve kullanılacak olan her taşın ıslatılarak tozdan arındırılmasına ve harcın yapışma yüzeyinin temiz olmasına,

b) Harçla çalışılmış alanlarda 1-2 gün sonra spatula ve tel fırça yardımıyla derz uygulaması yapılmasına,

c) Derz uygulaması sırasında taşların konturu belli olacak şekilde temizlenmesine,

d) Harçla çalışılmış alanlarda günlük sulama çalışmalarının rutin olarak yapılmasına,

e) Çalışma alanı ayak basıktan 1 m. ve daha yüksekte ise güvenlik önlemleri artırılmış ve iskele kurulmasına önem verilmiştir.

Aşağıda hamamın değişik bölümlerinde yapılan restorasyon ve sağlamlaştırma çalışmalarından bazı örnekler verilmektedir.

C Mekânı Güney Duvarındaki Nişin Korunması Çalışmaları: Öncelikle C mekânı tonozlu nişin içindeki dolgu toprağı kaldırılmıştır. Daha sonra niş ve tonoz ayağı birleşimindeki toprağın alınması sonucu ortaya çıkan statik problemini çözmek için, iç duvar düzlemindeki moloza karşı bir destek duvarı yapılmıştır.

Bu bölümde yapılan diğer çalışmalar da maddeler halinde şu şekilde özetlenebilir:

Hamamın güney cephesinde bulunan renkli sıva kalıntıları sağlamlaştırılmıştır.

Burada daha geç kullanımların da vurgulanması amaçlı modern bir taşıyıcı kemer yapımına karar verilmiştir. Orta açıklığı 1 m. olan, 1.80 m. eninde, 4 m. yüksekliğinde olan bu kemerli yığma duvarda yapının orijinalinden ayırt edilmesini sağlayan küçük taşlar ve çimento harçlı sıva kullanılmıştır (Resim: 8).

Tonozun üst yapısı temizlenerek suya akış eğimi verilmiş kireç harçlı 23.5 m².lik alanda capping (şapkalama) uygulaması yapılmıştır. Ayrıca C mekânında kazılar sonucu ortaya çıkan batı duvar kısmında da capping (şapkalama) ve derz uygulaması yapılmıştır.

Güney Cephe Ek Yapıları *Şağlamlaştırma Çalışmaları*: D odasının güneydoğu kemerinin güneye bakan Nişli duvarı üzerinde de şağlamlaştırma çalışmaları yapılmıştır. Cephe duvarında özgün dokuya ve duvar izlerine uygun 43 adet taş ile tamamlama yapılmıştır. Kemer üzerindeki harç dokusu zayıflayarak düşmüş olan 3 adet taşın tamamlaması yapılmıştır.

Hem çevreleyen duvarlar hem de kemerli ayak üzerinde kireç harçlı toplam 10 m²'lik alanda capping (şapkalama) uygulaması yapılmıştır. C ve D mekânı dış duvar birleşiminde ise hem derz ve hem de capping uygulaması yapılmış; 17 adet cephe taşı kullanılmış ve 3 m²'lik alanda capping yapılmıştır.

Doğu Duvarı Restorasyonu: Burada da öncelikle cephe temizliği yapılarak çatlak ve derz aralarından çıkmış bitki ve toprak temizliği yapıldı. Daha sonra cephenin ortasında yer alan duvardaki boşluk geçici olarak şağlamlaştırıldı.

Duvar yüzeyinde eksik olan kısımlar orijinal taş dokusuna uyularak kireç harcı ile örüldü. Tüm cephe tamirinde toplam 145 adet kesme taş kullanıldı. Bunun yanında arka boşlukları tamamlamak için *opus caementitium* duvar örgüsü yapıldı (Resim: 9).

Doğu duvarının kuzey bölümünde depremler sonucu binanın oturmasıyla oluşan bir çatlak vardı bu da şağlamlaştırıldı. Bunlara ilaveten cephede gerekli görülen derz boşluklarına kireç harcı ile derz uygulaması yapılmıştır.

D Mekânındaki Uygulamalar: Öncelikle D odası içindeki moloz yığını hem ankraj yuvaları hem de dış duvarlara yapılan baskıyı azaltmak ve güvenli bir eğim oluşturmak amacıyla bir miktar boşaltıldı. Genel olarak D Mekânında mevcut toprak dolgu üzerinden 1.25 m. aşağı inildi ve 50 m³. toprak boşaltıldı. Kazılan toprak 35 cm. çapında plastik tüp yardımıyla traktör römorkuna oradan da Mısır Tanrıları Kutsal Alanı'nın kuzeyindeki döküm sahası olarak tespit edilen insulaya sevk edildi.

Çekme kenetlerinin yerleştirilmesi için 3.40 x 7.50 m.'lik alandan toplam 90 m³. toprak boşaltıldı. Bir kısmı Mısır Tanrıları Kutsal Alanı'nın kuzeyinde bulunan insulaya taşındı; bir kısmı ise C odası kuzey bölümünde tekrar doldurmada kullanılmak üzere depolandı.

Ankraj yuvalarının açılmasıyla çekme kenetleri yerleştirildi ve üzerindeki baskıyı arttırmak ve gizlemek amaçlı 55 m³. toprak geri dolduruldu.

Kuzey Duvarın Kenetlenerek Sağlamlaştırılması: Kuzey taraftaki dışa meylli duvar öncelikle geçici ahşap destekleme yapılarak koruma altına alındı. Destek olarak 4 m. uzunluğundaki 10/15'lik kalas kuzey duvarına 5 tane metal tijler yardımıyla sabitlenmiş ve itme kuvvetine karşı da 15 cm. çapında kütükler çapraz olarak kullanılmıştır.

Kuzey duvarı üzerinde bulunan çatlak temizlenerek, yıkıntı taşlar kaldırıldı. Ne zaman oluştuğu bilinmese de, yapının depremle otururken yaşadığı titreşimlerden bombe yaparak duvarı patlattığı düşünülmektedir. Bu açıklığın sebebini bilmememizden dolayı orijinal duvar taş sıra örgüsüne uygun olmayan bir taş dizilimi ve kireç harcı ile örülmüş, derzlenmesi yapılmıştır.

Son aşamada ise Kuzey duvarı üzerinde ankraj bağlantı delikleri 3.2 mm. uçlu darbeli matkap yardımıyla açıldı. Duvar, Kuzey cepheden metal plakalar yardımıyla kenet çubuklarına bağlandı. Metal çubuklar 3 m. U200 profiline sabitlendi. Profilin arkasına çekme kuvvetine dayanıklı 1 m. kalınlığında çimento harçlı beton duvar örüldü. Son kontroller yapıldıktan sonra ise ankraj yuvaları toprak dolgu ile kapatılmıştır.

3. Agora'nın Batısındaki Et ve Balık Pazarı Temizlik ve Mimari Araştırma Çalışmaları

Bu alandaki çalışmalar 2012 yılından bu yana Uludağ Üniversitesi'nden Prof. Dr. İ. Hakan Mert'in yönetiminde yürütülmektedir. Bu yılki çalışmalara aynı Üniversite'den Yüksek Lisans öğrencisi Buğra Kuru ve lisans öğrencisi Burak Tepe katılmışlardır. Ayrıca Wiesbaden Rhein/Mainz Yüksek Okulu mimarlık öğrencilerinden Tim Konrath ve Daniel Neis da mimari ölçüm ve çizim çalışmalarına destek vermişlerdir. Alanın temizlik ve kazısında 4 işçi çalıştırılmıştır.

Çalışmaların bu yılki amacı, Et ve Balık Pazarı (veya Gıda Pazarı) olarak adlandırılan alanda 2012 yılında başladığımız ve tüm alanının rölöve ve taş planını çıkarmayı amaçlayan çalışmaları tamamlamaktır. Bu amaç doğrultusunda, planımızda eksik olan kuzeyindeki stoanın ve arkasındaki mekânların ve alanın güneyindeki odaların temizlenmesi çalışmalarına ağırlık verilmiştir (Resim: 10).

2014 yılı çalışmaları esnasında, Alanın kuzey kısmındaki Stoa'nın odalarının tarihlemesiyle ilgi veri elde etmek amacıyla, GP 3 açmasının zemin plakaları altında küçük bir kazı ve araştırma yürütülmüştür.

Bu alanda in-situ olarak iyi durumda korunmuş döşeme plakalarından bazılarını sökerek altındaki kontekt buluntu yardımıyla bu plakaların ne zaman döşendiği konusunda bir "terminus post quem" elde etmek hedeflenmiştir (Resim: 11).

Döşeme plakalarının altında, kül grisi toprak dolgu içinde yoğun seramik parçaları ele geçmiştir. Burada ele geçen malzemenin karakteristik özelliklerine göre, bu grup homojen dolgu malzemesi özellikleri göstermektedir. Malzeme içinde kemik ve küçük tanımlanamayan kiremit parçaları ve bunlara karıştırılmış olan skyphos, kâse ve tabak gibi küçük kap parçaları gözlemlenmiştir. Kap parçalarının çoğunda ve kemiklerde yanık izleri vardır.

Ele geçen seramik formlarından özellikle Skyphos ve Echinus'lu kâse Priene için tipik olup iyi tarih vermektedirler. 4 Numaralı odanın döşeme plakaları altında dolgu içinde ele geçen seramik parçaları için, Priene'de "Kutsal Stoa" olarak bilinen Agora'nın Kuzey Stoasının altındaki dolguda ele geçen malzeme en güzel karşılaştırma örneklerini sunmaktadır. Kutsal Stoa'nın dolgu malzemesi içinden çıkan seramik malzeme İ.Ö. 150-130 yıllarına tarihlenmektedir.

Seramikten kazanılan bilgiye göre, Stoa'nın tamamını kapsamasa da, zemin döşeme plakaları en erken İ. Ö. 2. yüzyılın ortasında döşenmiş olmalıdır. Ele geçen seramik türleri ve korunan kap parçaları ve kemiklerdeki yangın izleri bu yapı için kentte İ. Ö. 140/130 yıllarında cereyan eden tahribat malzemesinin döşeme altı zeminde dolgu olarak kullanıldığını gösterir. Böylece söz konusu tarih zemin döşemesi için bir *terminus post quem* vermektedir.

Gıda Pazarı alanındaki temizlik, kazı ve belgeleme çalışmaları 30 Ağustos 2014 günü tamamlanmıştır.

4. Depo Çalışmaları

02.08.2014 tarihinde Priene kazı buluntu deposundaki çalışmalara Frankfurt Goethe Üniversitesi'nden doktora öğrencisi Lars Heinze yönetiminde başlanmıştır. Küçük buluntu çalışma ekibinde aynı üniversite öğrencilerin-

den Laura Picht, Marie Junghans, Marianne Grabovac ve Anna Langgartner yer almışlardır. Ayrıca depo çalışmalarına bu yıl ilk defa katılan Uludağ Üniversitesi öğrencilerinden Hasan Cem Gülmez ve Gamze Boy'a küçük buluntuların dokümantasyonu ve depodaki çalışma sistemi konusunda temel bilgiler verilmiştir.

Depo çalışmalarının yoğunluğunu Priene antik kentinin Doğu Kaya Kutsal Alanı ve Mısır Tanrıları Kutsal Alanı gibi değişik kazı alanlarından gelen küçük buluntuları istatistiklerinin yapılması oluşturmuştur.

Günlük çalışmalar ise, araziden gelen küçük buluntuların kayıt, restorasyon ve fotoğraflanması sistemiyle yürütülmüştür. Aynı zamanda "Mısır Tanrıları Kutsal Alanı" güney teras duvarından ve Gıda Pazarı kazı alanlarından gelen seramik kap formları, yeni buluntular yıkanıp, düzenlenip ve kısmi istatistikleri yapılarak kayıt edilmiştir.

Dr. B. Gossel-Raeck ise Priene'nin çatı kiremitleri konusunda araştırmalarına devam etmiştir.

Fotoğrafçı Birgitta Schödel ise küçük buluntuların fotoğraflanması çalışmalarını gerçekleştirmiştir.

Ayrıca bu dönemde tekstil işlerinde kullanılan tezgah ağırlıkları, iğneler ve ağırşak gibi aletlerin de dokümantasyonu yapılmaya başlanmıştır. 2014 kampanyası sonunda Milet Müzesi'nden gelen yetkililer ile beraber buluntuların etütlik ve envanterlik olarak tasnif çalışması yapılmıştır.

5. Küçük Buluntu Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları

Priene'de 2014 kazı sezonunda restorasyon ve konservasyon çalışmaları metal ve seramik buluntular üzerine yoğunlaşmıştır. Öncelikle bu kazı sezonunda bulunan sikkelerin temizlik ve konservasyon çalışmaları yapılmıştır. Sikkeler, mikroskop yardımıyla neşter ile mekânîk olarak temizlenip, fotoğraflanıp ve konservasyon işlemleri yapılmıştır.

Restorasyon ve konservasyon çalışmalarına konu olan diğer objeler ise özellikle AEG açmasından ve diğer açmalardan getirilen Terra Kotalardır (Pişmiş toprak heykelcik parçaları). Bu buluntular genellikle figürlü ve parça halinde ele geçmiştir. Ayrıca farklı şekillerde korunmuş bütün Terra Kota buluntularının üzerinde renk izleri de aranmıştır.

Küçük buluntularla ilgili bu konservasyon ve restorasyon çalışmaları uzman Nadine Heller tarafından gerçekleştirilmiştir.

6. Kentin Topografik Haritasının Çıkarılması Çalışması

2014 yılı çalışmaları kapsamında, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün kazı heyetimizden talep ettiği Priene ören yeri alanının sayısal/dijital halihazır haritasının hazırlanması işi de yaptırılmıştır. Bu çalışma sayesinde, Priene antik kenti sit alanının ve yakın civarının ilk defa AutoCAD programında hazırlanmış dijital bir haritası ortaya çıkmıştır. Antik kentte ileride gerçekleştirilmesi planlanan bilimsel çalışmalarda bu harita ve detaylı koordinat verileri temel alınabilecektir (Resim: 12).

7. Yeni Ören Yeri Bilgi Levhaları ve Ziyaretçi Bilgilendirme Broşürü

Priene'de 2014 yılında Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün ön gördüğü standartlara uygun ören yeri bilgilendirme levhaları hazırlanıp dikilmesi çalışmalarına da devam edilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak 2014 kampanyası çalışmaları kapsamında -3- (üç) adet yeni bilgilendirme panosu daha tamamlanmış olup, bunlar antik kentteki "Kuzey Batı Konut Alanı", "Mısır Tanrıları Kutsal Alanı" ve "Sinagog Yapısı"na dikilmişlerdir.

Gelecek 2015 yılı çalışmaları kapsamında dikilmesi planlanan -6-(altı) adet yeni bilgilendirme levhasının ise ayakları hazırlanmış olup, levhaları tamamlandıktan sonra bunlar da ören yerinin ilgili kısımlarına yerleştirilecektir (Resim: 13).

Son olarak, 2014 yılı çalışmaları kapsamında Milet Müze Müdürlüğü'nün ayırdığı ödenekle ören yeri ziyaretçileri için Türkçe ve Almanca bilgilendirme amaçlı el broşürleri hazırlanmıştır. A3 boyutundaki ön ve arka yüzü bu broşürlerde, ören yeri gezi güzergahı tanımlaması, Priene'nin kısa tarihçesi ve kentin yapıları hakkında detaylı bilgi genel ziyaretçi kesimi tarafından anlaşılacak bir dilde sunulmaktadır (Resim: 14).

DIE ARBEITEN DES JAHRES 2014 IN PRIENE

Hasibe İslam AKAT*

Axel FILGES

Die archäologisch-wissenschaftlichen Tätigkeiten in Priene fanden in der Zeit vom 4. August bis zum 12. September 2014 statt, die restauratorischen Arbeiten dauerten vom 1. Juli bis zum 7. November 2014. Die Kampagne wurde nominell von der stellvertretenden Direktorin des Milet-Museums Hasibe İslam Akat geleitet, der für ihr sehr umsichtiges und hilfreiches Wirken unser herzlichster Dank gilt. Auch den Angestellten des Milet-Museums sind wir für vielfältige Hilfestellungen zu großem Dank verpflichtet. Dem Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür ve Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü danken wir für die Genehmigung der Arbeiten in einer nicht immer übersichtlichen Phase der Umstellung von der deutschen auf die türkische Grabungsleitung. Die Arbeiten vor Ort wurden von Prof. Dr. I. Hakan Mert und PD Dr. Axel Filges geleitet.

Insgesamt nahmen 22 wissenschaftliche und studentische Mitarbeiter/innen aus der Türkei und aus Deutschland teil, 26 lokale Arbeitskräfte wurden für die Kampagne angestellt.

In der Kampagne 2014 wurde die Zusammenarbeit der Universitäten Bursa und Frankfurt vor Ort in allen Bereichen intensiviert: Für das Depot wurden die Fundkarten in beiden Sprachen neu gedruckt, auf der Grabung wurden Befund- und Flächendokumentationen ebenfalls zweisprachig notiert. Die Forschungen profitierten sichtbar von den vereinten Kompetenzen.

---

* Prof. Dr. İbrahim Hakan Mert, T.C. Uludağ Üniversitesi Bursa, U. Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, TR-16059 Bursa/TÜRKİYE.

PD Dr. Axel Filges, Goethe-Universität, Vorderasiatische und Klassische Archäologie, Norbert-Wollheim-Platz 1, D-60629 Frankfurt am Main/ALMANYA.

Finanziert wurden die Tätigkeiten dankenswerterweise durch die Generaldirektion in Ankara, das Deutsche Archäologische Institut und die Vereinigung der Freunde und Förderer der Goethe-Universität Frankfurt am Main.

In der Kampagne 2014 wurde vorrangig in folgenden Bereichen im Ruinengelände gearbeitet (Abb. 1): 1. Stützmauer im östlichen Bereich der Athenastraße im Süden der Insula E13/14, 2. Römische Thermen und 3. Lebensmittelmarkt. Begleitend dazu fanden 4. Forschungen zur Keramik und zu Kleinfunden wie auch die Restaurierung dieser Fundgattungen statt. Außerdem wurde 5. das Stadtgebiet von Priene neu kartographisch aufgenommen. Öffentlichkeitswirksame Maßnahmen bestanden 6. in der Anfertigung von drei neuen Informationstafeln und einer Broschüre, in der ein Besucherrundgang beschrieben wird und den Touristen knappe Informationen zu den wichtigsten Gebäuden der antiken Stadt vermittelt werden.

1. Stützmauer an der Athenastraße

In diesem Bereich der antiken Stadt wurde auf Empfehlung der Generaldirektion eine einsturzgefährdete, wohl spätkaiserzeitliche, bis zu 4 m. hohe und über 8 m. lange Strecke der Stützmauer bis auf einen Meter Höhe abgenommen (Abb. 2). Diese Mauer begrenzt den Beginn des Hauptbesucherweges zu den wichtigsten Vierteln der Stadt. Um die Mauer rückbauen zu können, musste der rückwärtige Hang zeitparallel abgetragen werden. In diesem Areal hat es schon früher Hinweise auf eine Hallenstruktur gegeben, die bei den die Sicherungsmaßnahmen vorbereitenden archäologischen Arbeiten jetzt ausgegraben werden konnte. Die Halle ist noch mit Laufniveau und nordsüdlich gerichteten Mauerzügen erhalten, die einzelne Ladenlokale abgrenzen. Nach Abschluss der Arbeiten der Kampagne 2014 sind mindestens zwei Räume nachzuweisen (Abb. 3). Die Halle muss aus hellenistischer Zeit stammen, da die eingefüllte Erde große Mengen an Ziegel- und Keramikbruch enthielt, deren späteste Fragmente in das Ende des 1. Jhs. v. Chr. datiert werden können. Lehmstampfböden sind mehrfach dicht übereinander eingezogen worden. Darunter wurde ein eiförmiges Marmorbecken angetroffen, das vielleicht mit Wasserinstallationen in Zusammenhang stand, die an einer Raumecke noch in situ angetroffen wurden (Abb. 4). In der Kampagne

ne 2015 sollen die Läden bis zur von früheren Grabungen bereits bekannten Rückwand (Mauer C) weiter freigelegt werden. Wenn die Generaldirektion es genehmigt, könnte hier ein kleines Besucherzentrum entstehen, in dem unter einem unauffälligen Schutzdach in den zwei antiken Ladenlokalen Informationen zu Priene und seiner Ausgrabungshistorie wie auch zu den Insulae E 13/14 und ihrer komplexen Baugeschichte vermittelt werden können. Ein Antrag dafür wurde der Generaldirektion in Ankara und der Behörde für Denkmalpflege in Aydın eingereicht.

Die Arbeiten wurden von Florian Schimpf (Mainz) geleitet; unterstützt wurde er von Burak Tepe (Bursa) und vier Arbeitern.

2. Grabung, Konsolidierung und Restaurierung des römischen Thermengebäudes

Das römische Thermengebäude aus dem 1. oder 2. Jh. n. Chr. zählt mit 45 m. Länge zu den größten Monumenten Prienes. Es liegt an einer Haupttroute durch die Stadt direkt neben Theater und Basilika. Umso bedauerlicher war sein Zustand: Die über 5 m. hohen Mauerzüge zeigten breite Risse und Löcher. Für die Konsolidierung und Instandsetzung wurde vom Berliner Architekturbüro Klessing durch Andreas Hoffschildt ein Restaurierungsplan ausgearbeitet (Abb. 6), der die Maßnahmen in zwei Bauabschnitte teilte und auf zwei Kampagnen ausgelegt ist (Abb. 7). Nur mit Hilfe der Finanzierung durch das Deutsche Archäologische Institut war es M.Ö. glich, im Jahr 2014 vier Monate mit durchschnittlich 10 Arbeitern unter der Betreuung von ein bis zwei Architekten den Bauabschnitt 1 plangemäß abzuschließen. Bauabschnitt 2 ist für die Kampagne 2015 vorgesehen.

Die Bauleitung hatten Andreas Hoffschildt (Berlin) und in seiner Vertretung Nihan Karaman (Mudurnu); die Aufsicht der die Restaurierung begleitenden bzw. vorbereitenden archäologischen Arbeiten übernahmen Axel Filges und Miguel Ximénez-Carillo (Frankfurt).

Während der archäologischen Vorbereitungen für die Restaurierungsmaßnahmen wurden etwa 200 m³ Erdreich händisch bewegt. Die wichtigsten Ergebnisse dieser Arbeiten seien hier kurz zusammengefasst: Wie schon vermutet worden war, überbauen die Thermen Mauern des hellenistischen

Gymnasions. Bei den Grabungen sind unterhalb der Badstrukturen Reste des Gymnasions gefunden worden. In der späten Kaiserzeit wurde die Raumnutzung völlig verändert: In die südliche Außenwand von Raum C wurde ein Eingang gebrochen, ein Plattenpflaster wurde in Raum C auf hohem Niveau angelegt. In wohl frühbyzantinischer Zeit wurde darüber ein Lehmstampfboden eingebracht, auf dem wiederum einfache zweischalige Mauerzüge errichtet wurden, die eine kleinräumige Umnutzung anzeigen. Zur Beginn der 'Altgrabung' durch Wiegand im späten 19. Jahrhundert war das Badgebäude im Inneren nur bis auf die byzantinischen Straten vergefüllt. Wohl zur Stabilisierung der hoch aufragenden Mauerzüge wurde dann der Abraum aus anderen Grabungsarealen bis zur Höhe des aufgehenden Mauerwerks eingebracht. Die neuzeitlichen Anschüttungen zeigen deutlich einen Wechsel von Steinlagen und Erdreich mit wenigen, zeitlich streuenden Kleinfunden.

Für einen groben Überblick über der Restaurierungs- und Konsolidierungsarbeiten in Bauabschnitt 1 lassen sich drei Aufgabenbereiche herausstellen: 1. Einbringen temporärer Sicherungen und Herstellung von Baufreiheit durch Beräumung, 2. Freilegung der zu sichernden Baustrukturen, teilweise Beräumung von in das Bauwerk eingebrachten Schuttverfüllungen, Grabung im Bereich der Nische von Raum C, und 3. konstruktive Sicherung der Ruine und Restaurierung der erhaltenen Mauerstrukturen, Herrichtung des Umfelds, Kenntlichmachung von Baukanten mit dem Ziel, den Bereich für Besucher sicher zugänglich und verständlich lesbar zu präsentieren.

Hauptaspekte waren die Wiederherstellung des tonnengewölbten Raumes (Abb. 8) und seines originalen Einganges und die Sicherung der Nordmauer (Abb. 9) durch 8,5 m. lange Zuganker, die bis zur Südseite durch Kanäle in der Erde verlaufen, wo sie mit Steinen und Beton widergelagert sind. Durch die Anker wird ein weiteres Auskragen der Wand über die dort verlaufende Theaterstraße verhindert. Für den Fall zukünftiger weitergehender Ausgrabungstätigkeit an den Thermen sind die Rückverankerungen vollständig reversibel ausgeführt.

Alle Wandpartien und Mauern im Bereich des 1. Bauabschnitts wurden grundlegend saniert. Fehlstellen in der äußeren Mauerschale wurden, wo zur Sicherung darüber liegender „frei hängender“ Bereiche erforderlich, ergänzt.

Fugenbild und Steinmaße orientieren sich am Bestandsmauerwerk. In den Flächen springen die Ergänzungen hinter das Niveau der originalen Wandflächen leicht zurück. Die Rezeptur des Fugenmörtels wurde über verschiedene Proben und Muster entwickelt. Wo keine speziellen konstruktiven Anforderungen vorlagen, kam ein Kalkmörtel zum Einsatz. Die Einstellung der technischen Parameter und der Farbe erfolgte über Auswahl entsprechender Zuschläge (Sand, verschiedene Puzzolane, Leinöl). An einzelnen hochwertigeren Oberflächen wurden weitergehende restauratorische Einzelmaßnahmen umgesetzt: Verdübelung und Klebung gebrochener ausgearbeiteter Werksteine (Türschwellen etc.), Sicherung erhaltener Putzreste an den Wänden, Sicherung von Mosaikresten.

Die realisierte Maßnahme ist ein wesentlicher Schritt zur Sicherung eines akut gefährdeten Bauwerks, darüber hinaus aber auch ein wichtiger konkreter Schritt zur Umsetzung übergeordneter Ziele für Priene, sowohl organisatorisch durch die Einbindung von türkischen und deutschen Fachleuten als auch konzeptionell, mit einer auf die Entwicklung stadträumlicher Qualitäten zielenden Restaurierung.

3. Lebensmittelmarkt westlich der Agora

Die im Jahr 2012 begonnenen Forschungen im Areal konnten in der Kampagne 2014 abgeschlossen werden. Beteiligt waren neben dem Leiter Hakan Mert auch Buğra Kuru, Burak Tepe (alle Bursa), Daniel Neis und Tim Konrath (Wiesbaden) sowie vier Arbeiter. Der Steinplan des Gesamtbereiches wurde fertiggestellt (Abb. 10). Durch Ausgrabungen wurde die nördliche Stoa freigelegt, bei noch der Plattenboden teilweise vorhanden war (Abb. 11). Deren rückwärtige Wand bildet der abgearbeitete anstehende Fels. Sondagen unter dem Boden ergaben Hinweise für die Datierung der Hallenbauten in das 2. Jh. v. Chr. Im Süden des Marktes fanden Sondagen in einzelnen Räumen statt, die aber nur geringe Aussagekraft hinsichtlich der Rekonstruktion der Funktion dieser Trakte besitzen.

Durch die neuen Ergebnisse steht fest, dass der Lebensmittelmarkt erst sehr viel später als die Agora errichtet wurde und deshalb nicht zur ursprüngli-

chen Konzeption der gründungszeitlichen Stadt gehört haben kann. Erst durch großflächige Abarbeitung eines anstehenden Felsbereiches entstand die tiefergelegte plane Fläche auf Höhe der Agora, die dann als Handelsplatz diente. Indizien für das frühere Nutzungsniveau stellen noch teilweise sichtbare Treppenstufen am Rand des Felsareals auf Kopfhöhe heutiger Besucher dar. Vielleicht in Folge der zunehmenden Betonung der Repräsentativität der Agora und der Aufstellung von Ehrenmonumenten ebenda musste der Verkauf von Gütern – wenn er denn vorher auf der Agora stattgefunden hat (?) – auf einen Nebenplatz ausgelagert werden.

4. Fundbearbeitung und Kleinfundrestaurierung

Im Depot wurden die Kleinfunde und die Fundkeramik mehrerer Grabungsareale (Felsheiligtum Ost, Heiligtum der Ägyptischen Gottheiten, Athenastraßen-Grabung, Lebensmittelmarkt) 2014 statistisch erfasst und bezüglich Zeitstellung und Funktion ausgewertet. Die Keramikforschungen wurden von Lars Heinze, Laura Picht, Marie Junghans, Marianna Grabovac, Anna Langgartner (Frankfurt), Hasan Cem Gülmez und Gamze Boy (Bursa) durchgeführt. Berta Gossel-Raeck (Frankfurt) führte die Forschungen zu den Dachziegeln von Priene und die Erstellung eines Kataloges dieser Objektgattung weiter.

Die wichtigsten Fundstücke aus den Grabungen wurden durch Nadine Heller (Berlin) restauriert und von Birgitta Schödel (Frankfurt) fotografisch dokumentiert.

5. Topografischer Plan Prienes

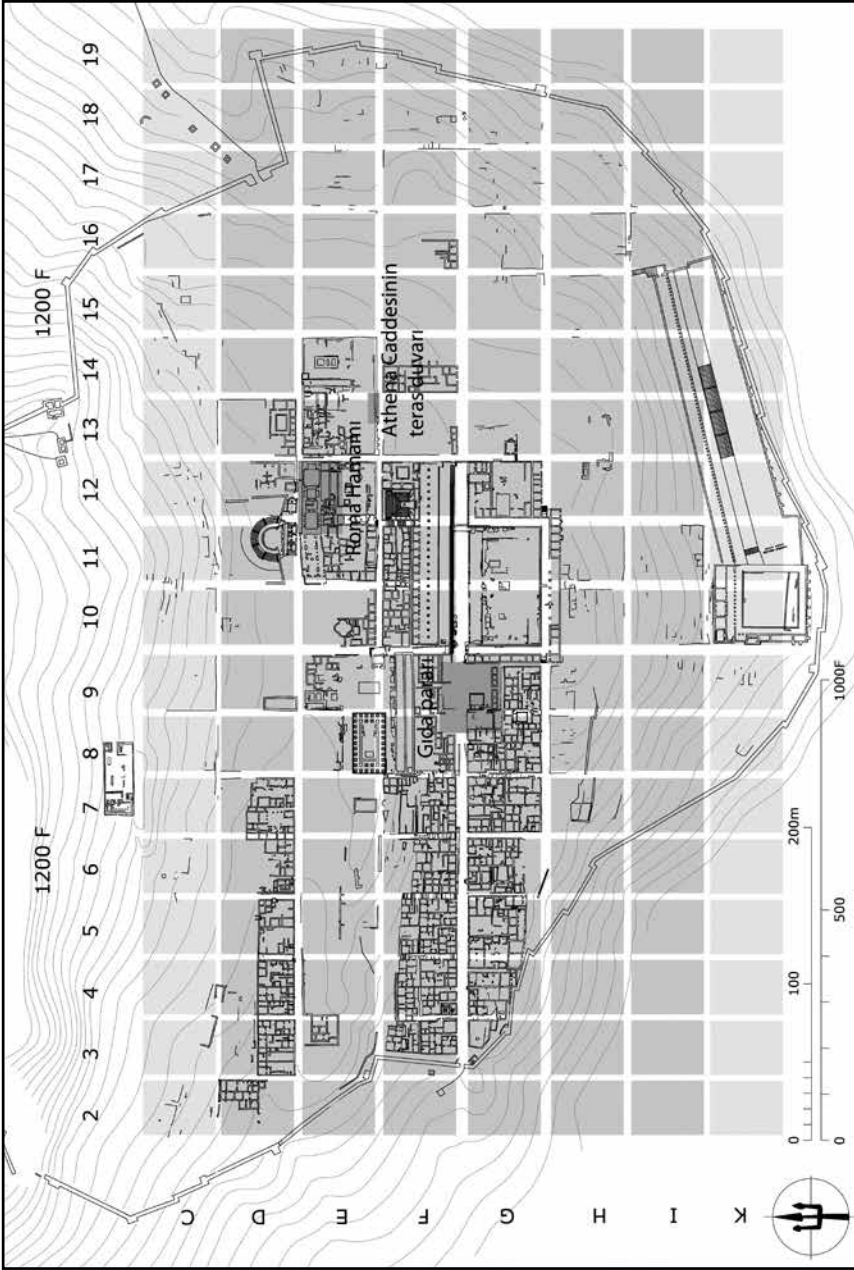
Das gesamte Stadtgelände einschließlich der Akropolis, der Nekropolen und der modernen Zufahrtsstraße wurde in einer mehrwöchigen Tachymeter- und GPS-Vermessung durch ein Kartographenteam aufgenommen (Abb. 12). Der so entstandene AutoCAD-Plan Prienes mit über 60 Layern stellt eine neue Grundlage für sämtliche Feldarbeiten, aber auch für die Veranschaulichung der antiken Stadt im Überblick dar.

6. Besucherbroschüre und Informationstafeln

Drei neue Informationstafeln wurden zu den Themen 'Wohnhäuser der Gründungsphase in den westlichen Stadtvierteln', 'Heiligtum der Ägyptischen Gottheiten' (Abb. 13) und der 'Synagoge' erarbeitet und auf nach den standardisierten Vorgaben der Generaldirektion hergestellten Gestellen montiert und platziert.

Gemeinsam mit dem Milet-Museum wurde ferner ein DIN A3-Blatt erarbeitet, das auf der Vorderseite einen Besucherrundgang vorschlägt und die Geschichte Prienes wie seiner Ausgrabungen kurz skizziert (Abb. 14). Auf der Rückseite werden die während des Weges anzusteuernenden Monumente populärwissenschaftlich beschrieben und ihre Charakteristika herausgestellt.

Durch diese Maßnahmen ist die Erschließung des antiken Stadtgeländes für die Besucher erleichtert und die Vermittlung neuer wissenschaftlicher Ergebnisse intensiviert worden.

Resim 1: 2014 çalışma alanlarını gösterir plan (Plan U.Mania, Düzenleme: A. Filges).

Abb. 1: Arbeitsbereiche der Kampagne 2014 (Plan U. Mania, mod. A. Filges).

Resim 2: Athena Caddesi'ndeki kazılar (E13-9 ve AEG 35) (H. Mert).

Abb. 2: Grabungen an der Athenastraße (E 13/9 und AEG 35) (H. Mert).

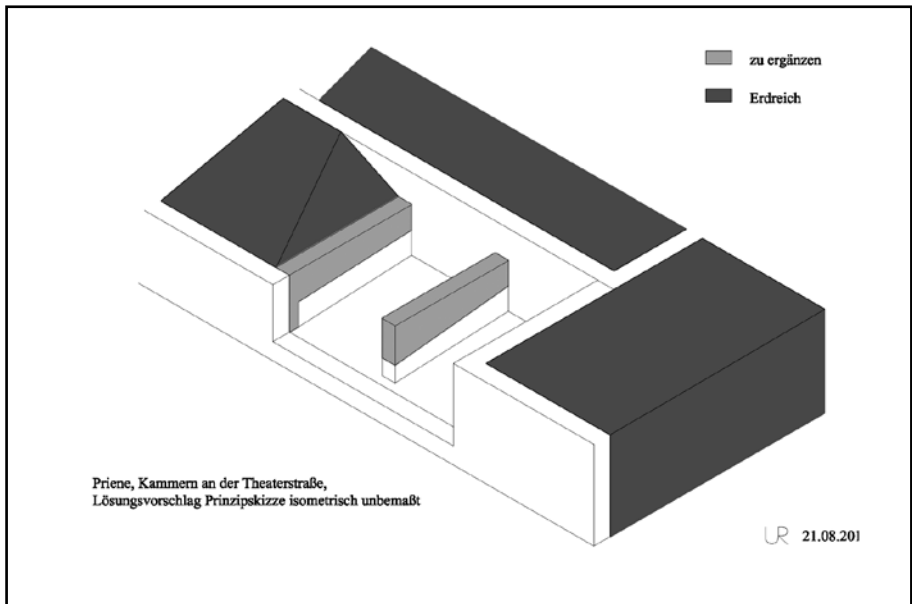
Resim 3: 2014 Kampanyası Athena Caddesi'ndeki kazıların son durumu (H. Mert).

Abb. 3: Endzustand der Grabungen an der Athenastraße mit den zwei Räumen (H. Mert).

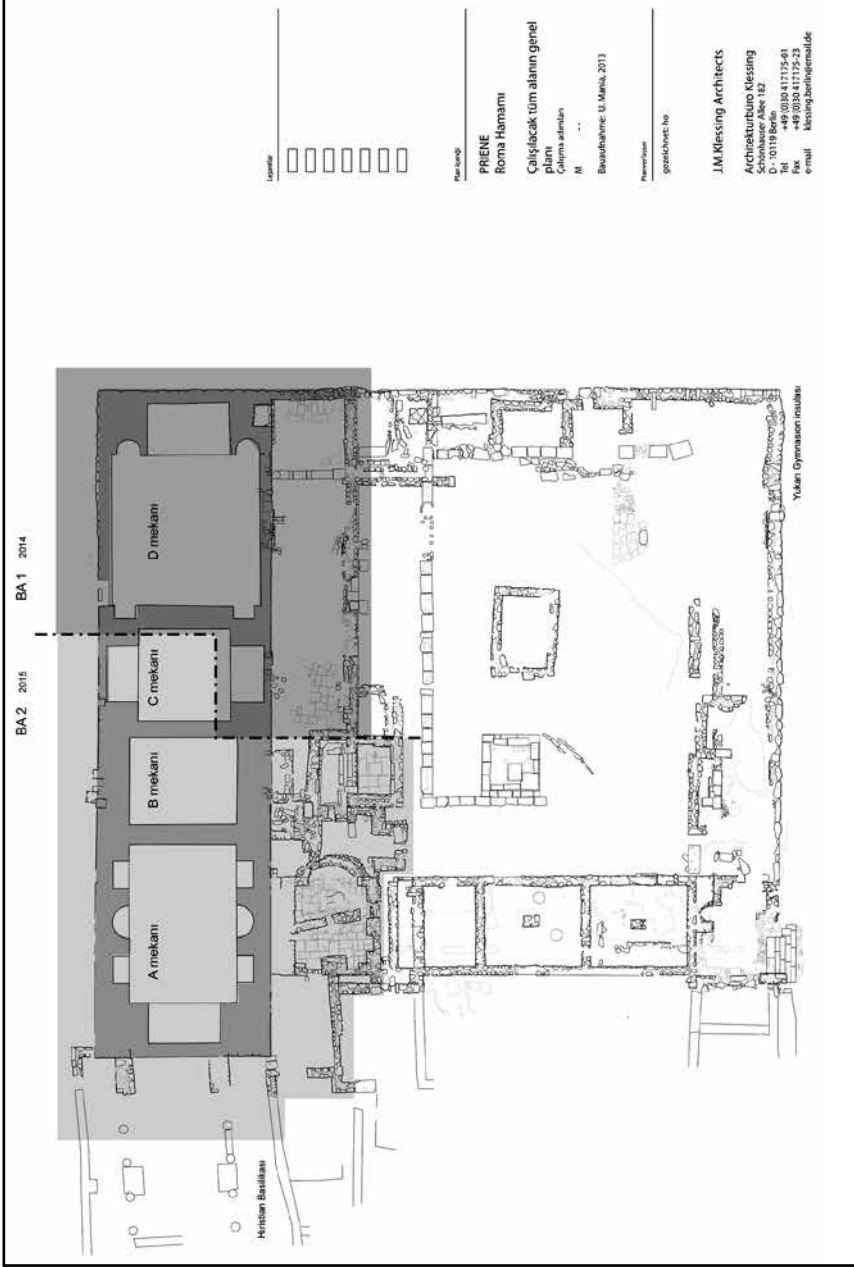
Resim 4: AEG 35 Su Tesisatı (H. Mert).

Abb. 4: Wasserinstallationen in AEG 35 (H. Mert).

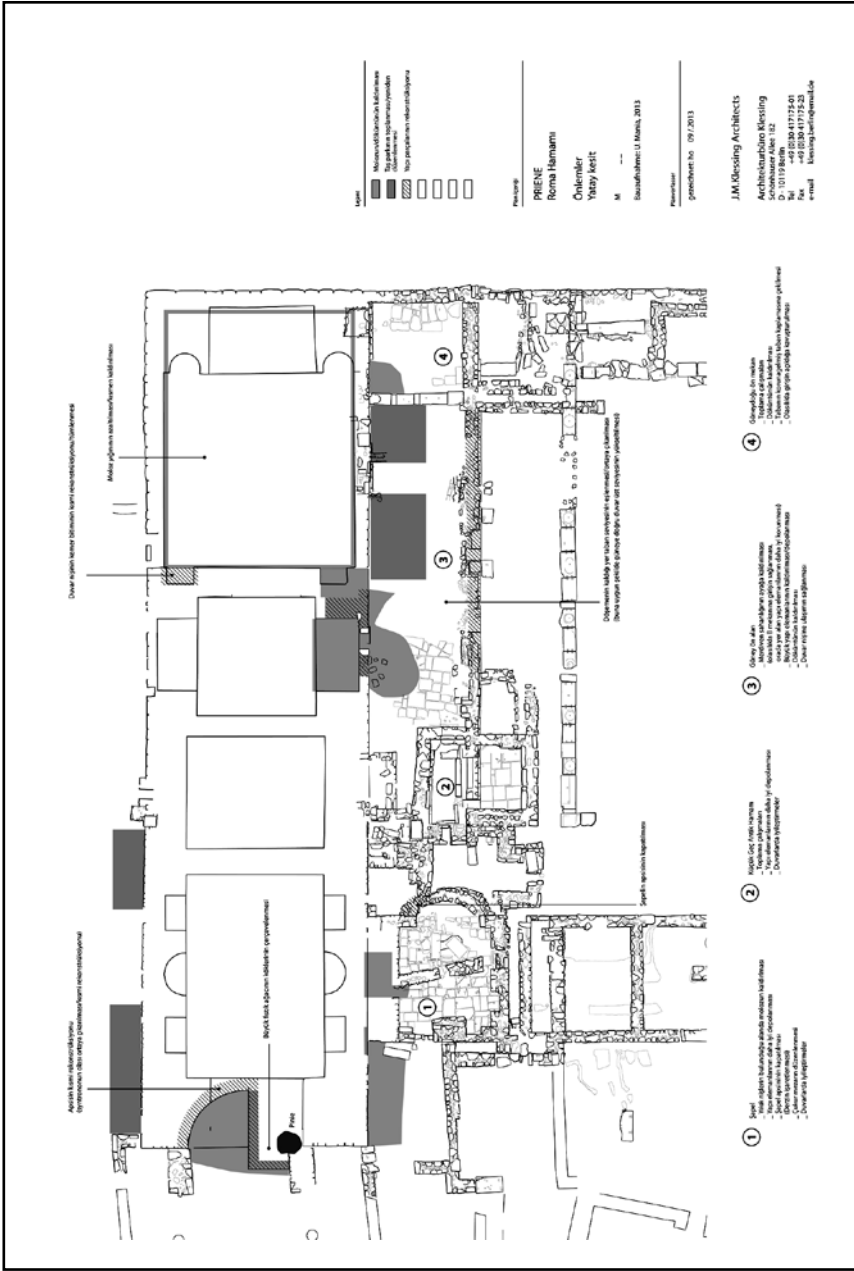

Resim 5: Odaların düzenlenmesi önerisi (U. Ruppe).

Abb. 5: Vorschlag für die zukünftige Präsentation der Kammern (U. Ruppe).

Resim 6: Roma Hamamı Yapı Kısım 1'in restorasyon planı (Firma Klesing 2013).
 Abb. 6: Restaurierungskonzept Thermen und Unterteilung in Bauabschnitte 1 und 2 (Fa. Klesing 2013).

Resim 7: Romamu Hamamı restorasyon çalışma alanları (Firma Klesing 2013).
 Abb. 7: Arbeitsbereiche Restaurierung Thermen (Fa. Klesing 2013).

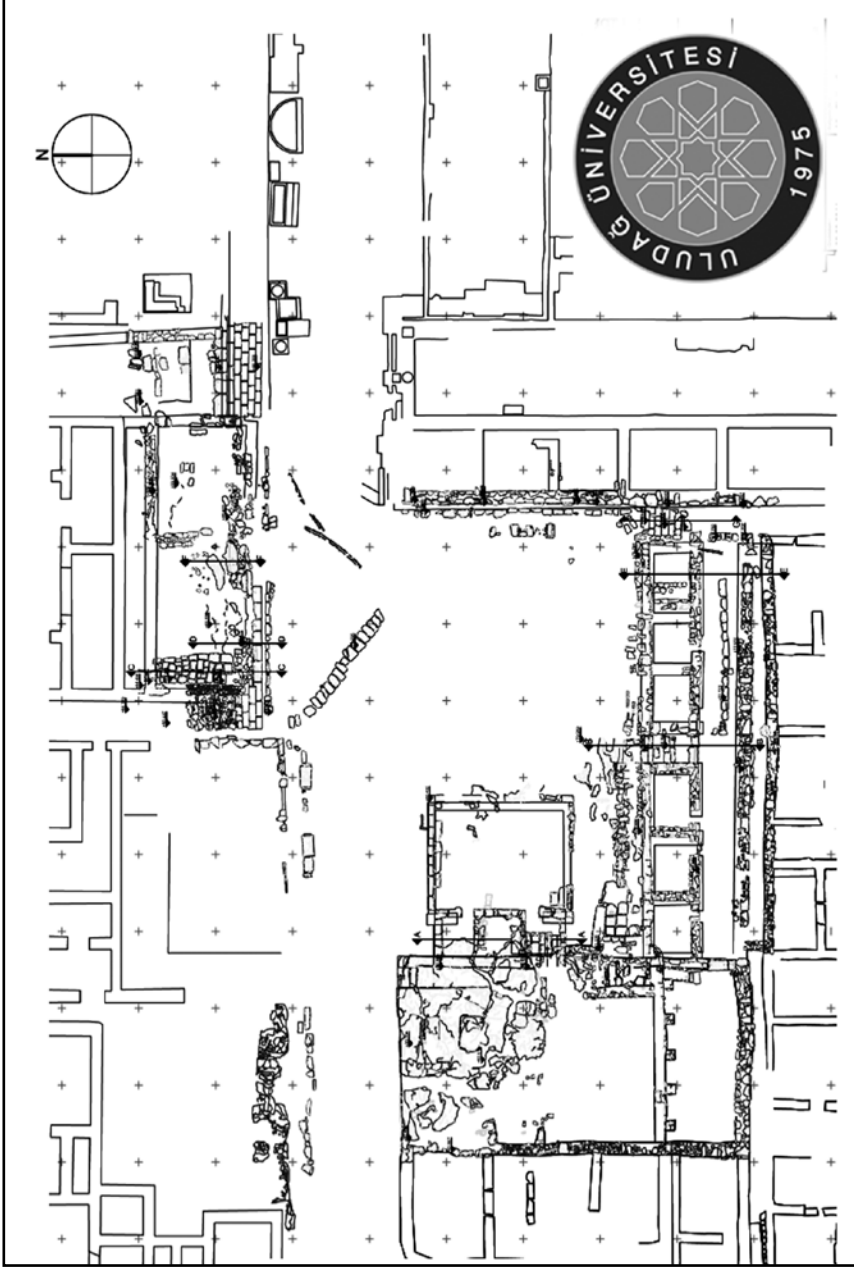
Resim 8: C Mekânının onarımdan sonraki durumu (A. Hoffschildt).

Abb. 8: Innenansicht des südlichen Bereichs des wiederhergestellten Raumes C (A. Hoffschildt).

Resim 9: Roma Hamamı doğu dış duvarının restorasyondan sonraki durumu (A. Hoffschildt).

Abb. 9: Östliche Außenmauer der Thermen nach der Restaurierung 2014 (A. Hoffschildt).

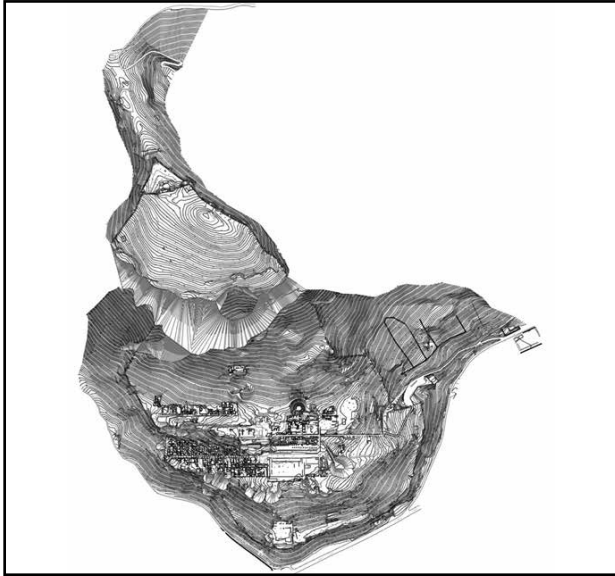
Resim 10: Gıda Pazarı'nın taş planı.

Abb. 10: Steinplan des Lebensmittelmarktes.

Resim 11: Gıda Pazarı'nın Kuzey stoasının batı odası ve zemin döşemesi (H. Mert).

Abb. 11: Plattenboden der nördlichen Stoa des Lebensmittelmarktes (H. Mert).

Resim 12: Priene'nin yeni topografik planı.

Abb. 12: Neuer topographischer Plan von Priene.

Resim 13: Yeni bilgilendirme levhalarından bir örnek.
Abb. 13: Beispiel für eine Informationstafel.

1. Giriş
Priene, M.Ö. 379'da İyonya'da kurulmuş bir kentti. Kentin kuzeyinde, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı. Bu yerleşim yeri, kentten yaklaşık 1000 m uzakta, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı. Bu yerleşim yeri, kentten yaklaşık 1000 m uzakta, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı.

2. Priene'nin Kuruluşu
Priene, M.Ö. 379'da İyonya'da kurulmuş bir kentti. Kentin kuzeyinde, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı. Bu yerleşim yeri, kentten yaklaşık 1000 m uzakta, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı.

3. Priene'nin Kutsal Alanları
Priene'nin kutsal alanları, kentten yaklaşık 1000 m uzakta, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı. Bu yerleşim yeri, kentten yaklaşık 1000 m uzakta, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı.

4. Priene'nin Kutsal Alanları
Priene'nin kutsal alanları, kentten yaklaşık 1000 m uzakta, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı. Bu yerleşim yeri, kentten yaklaşık 1000 m uzakta, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı.

5. Priene'nin Kutsal Alanları
Priene'nin kutsal alanları, kentten yaklaşık 1000 m uzakta, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı. Bu yerleşim yeri, kentten yaklaşık 1000 m uzakta, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı.

6. Priene'nin Kutsal Alanları
Priene'nin kutsal alanları, kentten yaklaşık 1000 m uzakta, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı. Bu yerleşim yeri, kentten yaklaşık 1000 m uzakta, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı.

7. Priene'nin Kutsal Alanları
Priene'nin kutsal alanları, kentten yaklaşık 1000 m uzakta, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı. Bu yerleşim yeri, kentten yaklaşık 1000 m uzakta, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı.

8. Priene'nin Kutsal Alanları
Priene'nin kutsal alanları, kentten yaklaşık 1000 m uzakta, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı. Bu yerleşim yeri, kentten yaklaşık 1000 m uzakta, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı.

9. Priene'nin Kutsal Alanları
Priene'nin kutsal alanları, kentten yaklaşık 1000 m uzakta, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı. Bu yerleşim yeri, kentten yaklaşık 1000 m uzakta, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı.

10. Priene'nin Kutsal Alanları
Priene'nin kutsal alanları, kentten yaklaşık 1000 m uzakta, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı. Bu yerleşim yeri, kentten yaklaşık 1000 m uzakta, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı.

11. Priene'nin Kutsal Alanları
Priene'nin kutsal alanları, kentten yaklaşık 1000 m uzakta, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı. Bu yerleşim yeri, kentten yaklaşık 1000 m uzakta, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı.

12. Priene'nin Kutsal Alanları
Priene'nin kutsal alanları, kentten yaklaşık 1000 m uzakta, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı. Bu yerleşim yeri, kentten yaklaşık 1000 m uzakta, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı.

Sayın Ziyaretçi Priene'ye Hoşgeldiniz.
Bu broşür, Priene'nin kutsal alanları hakkında bilgi sağlamak için hazırlanmıştır. Broşürün içeriği, Priene'nin kutsal alanları hakkında bilgi sağlamak için hazırlanmıştır. Broşürün içeriği, Priene'nin kutsal alanları hakkında bilgi sağlamak için hazırlanmıştır.

PRIENE
M.Ö. 379'da kurulmuş bir kentti. Kentin kuzeyinde, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı. Bu yerleşim yeri, kentten yaklaşık 1000 m uzakta, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı.

Önemli Tarihi Bilgiler
Priene, M.Ö. 379'da İyonya'da kurulmuş bir kentti. Kentin kuzeyinde, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı. Bu yerleşim yeri, kentten yaklaşık 1000 m uzakta, bugün Priene olarak bilinen, bir yerleşim yeri vardı.

Harita
Harita, Priene'nin kutsal alanları hakkında bilgi sağlamak için hazırlanmıştır. Haritanın içeriği, Priene'nin kutsal alanları hakkında bilgi sağlamak için hazırlanmıştır. Haritanın içeriği, Priene'nin kutsal alanları hakkında bilgi sağlamak için hazırlanmıştır.

1978'de yapılan kazılar
1978'de yapılan kazılar, Priene'nin kutsal alanları hakkında bilgi sağlamak için hazırlanmıştır. Kazıların içeriği, Priene'nin kutsal alanları hakkında bilgi sağlamak için hazırlanmıştır. Kazıların içeriği, Priene'nin kutsal alanları hakkında bilgi sağlamak için hazırlanmıştır.

1980'de yapılan kazılar
1980'de yapılan kazılar, Priene'nin kutsal alanları hakkında bilgi sağlamak için hazırlanmıştır. Kazıların içeriği, Priene'nin kutsal alanları hakkında bilgi sağlamak için hazırlanmıştır. Kazıların içeriği, Priene'nin kutsal alanları hakkında bilgi sağlamak için hazırlanmıştır.

Resim 14: Ziyaretçi broşürleri türçe örneği.
Abb. 14: Besucherbrochure - türkische Fassung.